

prvega osnutka in dosežena tista preprosta slika, na kateri vedno znova iščemo vzroke njene izredne sugestivnosti.

Becićevo delo odlikuje neka prijetna vedrina, pogojena v slikarjevi življenjski sili in njegovem prirojenem optimizmu. Ni slikal v lažjih razmerah kot mnogi slikarji temnih strani življenja, toda Becić je hotel ohraniti na platnu le njegove svetle strani. Slikarstvo mu je bilo v barvah izpovedana vera v človeka in vrednost življenja. V močno čutnem dožemanju sveta je vedno znova doživljal njegovo lepoto, ki so mu jo posredovali tako revna bosanska vas kot košarica čebule, ženski akt ali prisotnost prijatelja. Živeti v veselju in dajati najboljše od svojega veselja ljudem v trajno vzpodbudo, to mu je bila življenjska naloga, vredna velikih humanistov. Tako je lahko postal predstavnik tiste vrste slikarjev, ki slikajo, kot dihalo, katerih slika mora biti najprej praznik za oči. Toda v 20. stoletju so morali biti slikarji tega kova dorasli, izoblikovani že pred začetkom prve svetovne vojne. Pozneje tako skladnih, trdnih in proti zunanjim katastrofam s svojim optimizmom tako odpornih osebnosti, v svetovnem slikarstvu ne bomo več srečali, pa tudi pri nas doma jih lahko seštejemo na prste.

Kot profesor na zagrebški akademiji je Becić vzgajal tudi nekatere slovenske slikarje. Preko njega so prišle pridobitve hrvatske šole in njegove osebnosti v slovensko sodobno umetnost in pripomogle, da se je naše slikarstvo še odločneje usmerilo v iskanje novih, širših izraznih možnosti.

Špelca Čopić

MED KNJIGAMI

RAZMIŠLJANJE O PAHORJEVIH »NOMADIH BREZ OAZE«

Iz vojnih in povojnih let so mi zelo živo ostala v spominu pripovedovanja o Afriki, ki sem jih slišal od Primorcev, nekdanjih italijanskih vojakov v Libiji, Abesiniji, Eritreji in Somaliji. Vojaški doživljaji, ki so mi jih opisovali, so bili zelo nenavadni in razburljivi. S pričevanji nekdanjih vojakov v italijanskih kolonijah pa se mi je tudi odprl pogled v malo znano »afriško« usodo slovenskega človeka pred drugo svetovno vojno in med njo. Niso bili redki tisti primorski obvezniki, ki so se pod čelado s savojsko zvezdo potikali po italijanskih kolonijah od začetka abesinske vojne pa vse do poraza Italije leta 1943, ko so bili ostanki poražene italijanske vojske ujeti in odpeljani v zavezniška ujetniška taborišča. Položaj v afriškem peklu ni bil ne v fizičnem ne v moralnem pogledu lahek za tiste primorske Slovence, ki so se zavedali svoje nacionalne pripadnosti in sovražili fašizem kot poglavitnega nasprotnika svojega naroda. Na tisoče se jih je pehalo po pesku, po močvirjih, v hudi vročini in ostrem mrazu, za slavo novega rimskega imperija. Na tisoče kilometrov jih je ločilo od doma, znašli so se v tujem in nena-

* Boris Pahor, Nomadi brez oaze. Afriška kronika. Založila Primorska založba »Lipa« v Kopru 1956. Str. 402.

vadnem svetu, ki je bil skoraj popolno nasprotje vipavskim gričem, tolimskim goram in kraškim planjavam. Vrh tega niso bili primorski Slovenci v italijanski vojski navadni vojaki kot množica drugih s polotoka, zakaj vojaška poveljstva so jih načrtno pošiljala v kazenske bataljone, v napadalne enote in pionirske čete, skratka tja, kjer je bilo najtežje in najhuje in kjer se je ponujalo največ možnosti za čimprejšnje in kar najpopolnejše fizično in moralno pogubljenje »sciovov« iz goratih pokrajin nad Trstom in Gorico. Slovenca, italijanskega kolonialnega vojaka, je v puščavah in pragozdovih afriškega kontinenta mučila dvojna bridkost: bil je narodno brezpravni pripadnik tuje, okupatorske vojske in kot moderni suženj države, njene imperialistične ideologije, se je moral bojevati in prelivati kri za uresničitev fašističnih kolonialnih načrtov v Afriki.

Toda z italijanskim porazom v Libiji še ni bilo končano trpljenje primorskih Slovencev v Afriki. V zmagovitem pohodu od El Alameina in Tobruka do Benghasija in Tripolisa je angleška vojska zajela poleg bivših italijanskih vojakov tudi veliko število primorskih Slovencev in spet je preteklo nekaj mučnih let, preden je Primorcem uspelo prepričati angleške oblasti, da le niso Italijani, marveč Slovenci, ki se žele bojevati proti silam osi. V veliki večini so se ti nekdanji »italijanski vojaki« izrekli za politični in nacionalni program narodnoosvobodilnega gibanja. Iz ujetniških taborišč so zato pregnali četniške agente in odposlance begunske kraljevske vlade v Londonu, ki so jih hoteli vključiti v kraljevsko vojsko. Nacionalna zavest, ki je Italijani v času dolgoletnega nasilja niso mogli zlomiti, je zanesljivo vodila primorske Slovence skozi zmedo vojnih dni. Nekaj skopih časopisnih in radijskih vesti o odporu in o boju v domovini je zadostovalo, da so si primorski Slovenci utrli pot v partizanske enote. Spomladi 1945 so prišli s partizanskimi, prekomorskimi brigadami v domovino in končno prelili svojo kri za osvoboditev Trsta.

Vojna v Afriki je nedvomno eno izmed najbolj mučnih poglavij slovenske nacionalne usode v drugi svetovni vojni. Ne zaradi eksotičnega geografskega okolja, pač pa zaradi nenavadnih dogodkov in moralnopoliitične atmosfere, ki je te dogodke ovijala, nudi afriška kampanja pisatelju kaj bogato in zanimivo snov, ki je vredna literarne obdelave. Pahorjeva afriška kronika »Nomadi brez oaze«, ki zajema svojo snov iz začetkov vojne v Libiji, je v naši literaturi prvi poskus te vrste.

Niso redke knjige, ki s svojim naslovom zavedejo bralca v zmoto in mu vzbudijo napačne upe o svoji vsebini. Tako je tudi s Pahorjevo knjigo, ki s svojim naslovom in podnaslovom napoveduje vse kaj drugega kot to, kar v resnici je. Namesto dela, ki bi bilo epsko razgibana in široka podoba človeških usod in dogodkov iz afriške vojne in ki bi zaradi tega lahko pomenilo obogatitev naše sodobne literature, je Pahorjeva afriška kronika le skromna avtobiografska izpoved, ki obravnava nekaj docela intimnih psiholoških in moralnih problemov, s katerimi se je avtor ukvarjal in jih reševal, ko je neposredno pred začetkom in v prvih mesecih libijske vojne služil pod italijansko zastavo v Afriki.

Trije različni človeški svetovi so se dotikali in prepletali na peščenih planjavah in ravninah od Tobruka do tuniških meja: arabski svet, uboge in zaostale žrtve italijanskega kolonialnega sistema, ki so morale odstopiti svojo rodno zemljo zato, da so se na njej lahko v drugi svetovni vojni krvavo

poravnali računi velikih sil; italijanska vojaška in fašistična klika, ki je poveljevala na videz brezoblični in nemočni vojaški množici, zbrani pod sa-harskim soncem iz vseh krajev Italije, od savojske Val d'Aoste do sicilijan-skega Agrigenta; in končno primorski mladeniči in možje, ki so morali v drugi svetovni vojni zaradi rappalske kupčije trpeti in umirati za Italijo. Toda avtor afriške kronike se je izognil temeljitejšemu opisovanju teh treh svetov in njegova pripoved daje samo splošne obrise dogajanja v Libiji.

Arabske domačine iz Tripolisa, Benghasija, Gars Garabullija in drugih libijskih krajev je pisatelj predstavil le s kopico otrok, mladeničev, deklet in starcev, ki se človeško neznatni gibljejo v ozadju prizorišča. Podoba Arabcev spomni bralce na slabo izdelano ilustracijo ali pa na oblak, ki ga je v pejsazu upodobil slikar le zato, da bi z njim zakril slabo naslikano in prazno nebo in tako zamotil kritično opazujočega gledalca. Nekaj močno povprečnih prizorov, kako otroci prosjačijo, prodajajo mleko in sadje, kako domačini ropajo italijanska vojaška skladišča ali pa kako služi lepa Arabka v vojaškem bordelu, je tudi vse, kar ve Pahor povedati o libijskih domačinih. Menda se je tudi pisatelj sam zavedal, da se mu je oris arabskih domačinov ponesrečil, in je zato poskušal odpraviti to pomanjkljivost, vendar na način, ki ima kaj malo zveze z umetniškim ustvarjanjem. Dolgovezna pridiganja in publicistična razmišljanja glavnega junaka kronike, Bojana Pertota, o enakopravnosti Arabcev, o njihovih nacionalnih in socialnih pravicah, o kulturnih, političnih in vojaških sposobnostih arabskega prebivalstva itd. itd. pač ne morejo uspešno nadomestiti literarno povprečnih in slabokrvnih opisov arabskega sveta.

Toda morebiti niti ni bil avtorjev namen, da bi zgodbo o Bojanu Pertotu in njegovih prijateljih trdneje privezal na libijska tla in med libijske ljudi. Zato pa je bralec tem bolj presenečen, ko zaman išče v knjigi tiste, ki so bili za dogajanja na puščavskem pesku gotovo najpomembnejši in najbolj odgovorni, saj so v svojih rokah držali vso vojaško in politično oblast nad stotisoči vojaških obveznikov. Po Pahorju se vojaške enote namreč pomikajo po Libiji, kot bi bile brez poveljnikov; podobne so ne-organizirani oboroženi in motorizirani množici, ki jo gonijo neke povsem nevidne sile sem ter tja od tuniške do egiptovske meje, ne pa oficirji od maršala Balba do zadnjega poročnika, ki sanja o svoji bodoči vojaški in kolonialni slavi. Pisatelj je kratko in malo odstranil iz svoje kronike ofi-cirsko kliko, ki je uravnavala in poveljevala vojaškemu stroju na libijskem ozemlju. Z oficirji in poveljniki vred pa so izginili iz italijanske vojske tudi predstavniki fašističnega režima, ki niso bili samo čuvarji državne in po-litične linije v vojaških enotah, marveč tudi uničevalci vojaških življenj. Iz »Nomadov brez oaze« zvmemo namreč le to, da tenente Cellini sovraži glavnega junaka, da so oficirji bojazljivi in slabi vojaki, ki se žele v pre-težni večini čim prej zmazati iz afriške pustolovščine in se vrniti na polotok. Namesto da bi ustvaril žive osebe, si pisatelj pomaga z razmišljanji o fa-šizmu, politiki, nasilju itd. In tako se spet ponove publicistične impresije in spet zaman pričakujemo, kdaj bo v avtorjevi zgodbi nastopila kaka resnična, živa oseba, ki bi s svojimi individualnimi karakternimi potezami in s svojo aktivnostjo ponazorila tip italijanskega kolonialnega oficirja v določenem zgodovinskem trenutku. Prizori s črnimi srajcami, vojaki in mornarji ne preidejo okvirov blede ilustracije, ob kateri se bralec spomni na negibne

obrazce s skupinskih fotografij, kakršne so med vojno vojaki pošiljali na polotok.

Na koncu naj spregovorimo še o tretjem svetu, ki je najhuje trpel na vročih afriških tleh in ki je za nas tudi najbolj zanimiv, saj so ga sestavljali pripadniki naše nacionalne skupnosti. Bralec namreč upravičeno pričakuje, da bo pisatelj, ki se je sam udeležil vojne v Libiji, izkoristil vse svoje izpovedne sposobnosti in umetniško iznajdljivost, zato da bo kar se da nazorno opisal in literarno oživil slovenskega človeka, vojaka, v dolgoletni krivični puščavski vojni. Toda mimo precejšnjega števila povsem epizodnih oseb je avtor nekoliko podrobneje opisal le četvorico vojakov: avtobiografskega Bojana Pertota in njegove tri prijatelje Mamilovića, Fabića in Ritošo.

Čeprav je avtor afriške kronike odmeril Pertotovim vojnim tovarišem precej prostora v pripovedi, so Fabić, Ritoša in Mamilović v pretežni meri vendarle literarna fikcija. Namesto da bi živeli svoje življenje in se ukvarjali s svojimi osebnimi problemi, se gibljejo in vegetirajo v senci Bojana Pertota. Zanimivo je pri tem dejstvo, da so Pertotovi prijatelji doma v zaozlatih istrskih krajih, kjer je bila nacionalna zavest najmanj izoblikovana in kjer je zaradi težkih ekonomskih razmer in nizke civilizacijske in kulturne stopnje človek najbolj otopel in postal brezbrizen za svet izven sebe. S tako, nekoliko nenavadno provenienco trojice vojakov, pa si je avtor seveda močno olajšal posel, zakaj odstranil je iz zgodbe vojaka in človeka, ki ni zgolj poslušalec in potrpežljivo pasivno bitje, marveč delaven oblikovalec svoje usode, svojih misli in čustev v okoliščinah afriške vojne. Glavni junak postane že na začetku kronike idejni, moralni in nacionalni vodič vsakogar, ki se mu približa, razmerje med njim in trojico prijateljev se kaj kmalu spremeni v zopni odnos med razgledanim učiteljem in nebogljenimi, a zvestimi učenci. Venomer podučujoči Bojan Pertot od strani do strani utruja bralca, ki se z Mamilovićem, Ritošo in Fabićem vred čudi velikemu znanju in tudi vztrajnemu pridigarstvu glavnega junaka. Avtorju, ki očitno ni vedel, kaj naj v svoji pripovedi s tremi Pertotovimi prijatelji počne, je bil zato dobrodošel Pertotov odhod v Benghasi, ki nepreklicno loči glavnega junaka od njegovih bojnih tovarišev. Toda s Fabićem, Mamilovićem in Ritošo se poslove tudi poslednje kolikor toliko iz živega tkiva ustvarjene osebe in afriška kronika se docela izprevrže v avtobiografsko izpoved in spominski zapisek.

Zaradi vseh teh resnih pomanjkljivosti Pahorjevi »Nomadi brez oaze« nisekor ne sodijo med vojne romane ali kronike, zlasti če jih primerjamo s klasičnimi tujimi deli, ki so obravnavala teme iz prve in druge svetovne vojne, ali z »Doberdobom« Prežihovega Voranca. Poiskati moramo vzrok, zaradi katerega se je pisatelj izgnil zanimivemu snovnemu in motivnemu bogastvu, ki mu ga je ponujalo afriško bojišče. Ali so se mu morda zdele mnogotere človeške usode v afriškem peklenu nezanimive, vredne le epizodne omembe? Ali trije različni in med seboj na življenje in smrt sperti svetovi niso pretresli pisatelja s svojo krutostjo, brezumnostjo in tragiko in ga vzpodbudili, da bi se z vso umetniško vznemirjenostjo predal opisovanju afriškega brezsmisla? Ali pa je bila avtorjeva umetniška sila prešibka in zato nenavadnega in raznoterega dogajanja ni znal in ni mogel preleti v literaturo? In vendar z odgovori na gornja vprašanja ne bi odkrili pravega vzroka, zakaj prepričan sem, da pojasnilo, zakaj beremo afriško kroniko takšno, kakršna je, in ne drugačno, tiči v glavnem junaku Bojanu Pertotu samem.

V avtorjevem namenu, kaj je želel z Bojanom Pertotom povedati bralcu, je namreč izvor vseh poglavitnih literarnih šibkosti Pahorjeve kronike, in ker je glavna oseba te kronike avtobiografska, najprej nekaj besed o pisatelju samem. Ko sem pisal oceno lani izišlega Pahorjevega romana »Mesto v zalivu«, se mi je izoblikovala precej jasna predstava o Pahorjevi pisateljski osebnosti, a je v kritiki nisem omenil. Zakaj zdelo se mi je prezgodaj, da bi ob dveh knjigah — »Vila ob jezeru« in »Mesto v zalivu«, če odštejem začetniško zbirko »Moj tržaški naslov« — poskušal v nekaj besedah strniti kritično misel in predstavo o avtorjevi pisateljski moči in posebnosti njegovega literarnega ustvarjanja. Toda Pahorjeva tretja knjiga razodeva v veliko večji meri in tudi mnogo bolj nazorno kot prvi dve pisateljev svet in Pahorjevo pisateljsko naravo. Če se je Boris Pahor s prvimi tremi knjigami šele predstavljal slovenskemu bralcu, je s svojo četrto knjigo že izrazito opozoril na nekatera kritična vprašanja, ki zadevajo njegovo literarno ustvarjanje.

Menda ni na Slovenskem pisatelja, ki bi kakor Boris Pahor s tolikšno marljivostjo, natančnostjo in prizadetostjo opisoval le samega sebe in svoje življenje, se tako temeljito in nadrobno ukvarjal s svojo duševnostjo, življenjskimi izkušnjami in spoznanji in s filozofskega, psihološkega in literarnega stališča obravnaval svojo osebo, osebna doživetja, svojo misel in čustvo v nekem določenem življenjskem in časovnem odlomku. Svet in objekt Pahorjeve literature je v pretežni meri avtorjeva oseba sama, fabulativno ogrodje Pahorjevih literarnih del sestavljajo avtorjevi življenjski pripetljaji in dogodki. To samo po sebi seveda še ni nič nenavadnega in zato v tem pojavu še ne smemo iskati izrazov nezadostnih ali pomanjkljivih pisateljevih ustvarjalnih moči, saj poznamo tako v svetovni kot v domači literaturi vrsto pomembnih del, v katerih je pisatelj predstavil in opisal predvsem samega sebe. Toda bistveno je pri tem tole: kakšen svet in kakšne dogodke, kakšne moralne in psihološke probleme nam predstavi pisatelj s samim seboj; ali so dogodki, ki jih pisatelj opisuje, res vredni literarne obdelave? Če se avtorjeva oseba s svojim življenjskim in mentalnim izkustvom giblje v moralnih, življenjskih in družbenih razsežnostih, ki so pomenljive le za njo samo, ne pa tudi za svet izven nje, se kaj lahko pripeti, da opisovanje samega sebe obtiči v literarno nezanimivih avtobiografskih okvirih.

Kaj nam pove Pahorjev glavni junak Bojan Pertot? Prostovoljno je odšel v Afriko zato, da bi se tamkaj izkopal iz umišljeno težke življenjske krize in postal povsem nov človek. Bivši semeniščnik in bodoči maturant doživlja afriško vojno z geslom »Sic incipit vita nova« in išče na saharskem pesku nov smisel in program svojemu življenju. Uspešno kljubuje vsem težavam vojaškega življenja in se marljivo pripravlja na maturo, ki jo končno z uspehom opravi. Medtem zboli in se vrne v Italijo kot rekonvalescent. Enoletno bivanje v Libiji je končano in Bojan Pertot se odpravi moralno in psihično ozdravljen na novo življenjsko pot. Iskanje novega smisla življenju ne preide meja čistega intelektualističnega in spiritualističnega vrednotenja sveta, doživlja je v pojavov, pa tudi ne nekoliko narcisoidnega moralnega in filozofskega raziskovanja samega sebe. Pertotova psihična in moralna avtoterapija se dogaja v sredi, ki so jo težila krvava in težka življenjska vprašanja, zato se naš junak seveda ne počuti dobro v njej, toda ne zaradi tega, ker bi ga mučila v prvi vrsti tragična usoda človeka,

Slovenca, v afriški vojni. Spiritualizem in tarnanje o izgubljeni mladosti ga neprestano gonita v osamelost, v njegov lastni notranji svet, v katerem išče popolno zadoščenje in končno pomiritev. Glavni junak Pahorjeve kronike je zato v bistvu asocialen tip, čisti individualist, ki se samo posredno ukvarja s krvavo in brezumno stvarnostjo afriške vojne. Njegovo mentorstvo zato ni izraz bojnega tovarštva med njim in njegovimi tremi prijatelji, ali pa izraz prijateljstva, ki bi temeljilo na skupnem narodnem poreklu, marveč se približuje nekakšni karakteristični pozi, ki jo čestokrat zasledimo v ravnanju netenakočutnih polizobraženih ljudi s preprostim človekom.

Tudi v »Nomadih brez oaze« se je pokazala poglobljena umetniška pomanjkljivost naše sodobne literature. Idejno stališče oziroma nazor, v imenu katerega sodobni pisatelj opisuje in presoja svet okoli sebe, pogosto postane tista os, na katero pisatelj na silo natakne svojo zgodbo, namesto da bi bilo narobe in bi šele umetniški rezultat, izvirajoč iz opisanega življenjskega gradiva, izzvenel v določeno pisateljevo idejo. Resnično življenje in živi človek kaj malo zanimata marsikaterega od naših piscev in zato so pripovedi, ki jih ustvarjajo, blede, nezanimive, skonstruirane in kot take največkrat v kričečem nasprotju z življenjem in človekom, kakršna sta v resnici. Pahor ni poslal svojega junaka na afriško bojišče zato, da bi bil dvignil zastor pred dogajanjem v Afriki; nenavadno okolje je izkoristil le zato, da bi z avtobiografskim Pertotom izpovedal svoj idejni in moralnopolitični credo. Toda za tak namen sta prav gotovo bolj prikladni obliki esej ali meditacija! Bojan Pertot je meditator, ki se je znašel sredi afriške puščave in nam pripoveduje svoje nazore o Primorcih, o Slovencih, o Trstu, o Arabcih, pa o Bergsonu, Dostojevskem, D'Annunziu, Unamunu, Prešernu, čestokrat se ukvarja z verskimi vprašanji in se zavzema za nekonfensionalno čustvovanje na etični in moralni osnovi. Bojan Pertot je tržaška inačica personalizma, toda njegov filozofski nazor nima nikjer kozmopolitskega značaja, kakršnega ima francoski personalizem, marveč je močno pokrajinsko in nacionalno obarvan, v idejnem in filozofskem pogledu pa precej popliten. Bojan Pertot zapusti v bralcu vtis neurejenega in površnega narcisa in z njim vsekakor ni vstopila v slovensko literaturo nova oseba, ki bi zaradi pomenljive, nenavadne življenjske usode, zaradi svojega notranjega sveta, zaradi svojega tragičnega in odločilnega spopada z dobo in razmerami karakteristično ponazorila usodo slovenskega človeka v drugi svetovni vojni.

Še dve, tri opombe o kompoziciji in o stilu novega Pahorjevega literarnega dela. Pisatelj je napisal »Nomade brez oaze« deloma v obliki direktne pripovedi, deloma v obliki dnevniških zapiskov, pri čemer je treba poudariti, da je direktna pripoved samo variacija na dnevniške zapiske v prvi osebi. V »Nomadih brez oaze« se je avtor precej zgledoval pri sodobnem italijanskem pisatelju Vittoriniju. Posnemal je njegov kratki, odrezavi in komaj nakazani dialog, pogosta ponavljanja, celo osebe je poimenoval po Vittorinijevem zgledu (Plavolasec, Črni itd.). Vendar je vse to storil v svojo očitno škodo, zakaj Pahorjevi lirični in včasih tudi sentimentalni pisateljski naravi se nikakor ne prilega ostro in koncizno izražanje, niti Pahor ne zna in ne more posnemati tiste poetične in hkrati zelo realistične atmosfere, ki jo Vittorini pričara in ustvari v nekaj stavkih. Pahor se menda ni zavedal dejstva, da je stil »Razgovorov na Siciliji« v dobri meri tudi primer ezopskega izražanja,

saj je knjiga nastala še v času fašističnega režima in njegove cenzure, medtem ko je Vittorini v »Ljudeh in neljudeh« s svojevrstnim stilom in izrazom poizkušal ujeti in zabeležiti življenjsko ritmiko ilegalnega boja. Pahor se je tedaj zgledoval zgolj pri nekaterih formalnih posebnostih Vittorinijevega jezika, spregledal pa je notranjo, duhovno intenziteto, poetično noto in moralizem, ki so tako značilni za Vittorinijevo prozo.

Pahorjevi Nomadi brez oaze so tedaj zgrešili svoj namen. Njihov neuspeh v umetniškem, fabulativnem in stilnem pogledu je opozoril, da je rast Pahorjevega pripovedništva zastala. Toda kriza, v kateri se je znašel pisatelj, nikakor ni nerešljiva. Njeno pozitivno razrešitev pa vidim samo v temeljiti spremembi fabulativnega sveta in objekta Pahorjeve literature. Premagati bo moral mejo, ki loči svet njegovega intimnega življenja od sveta sočloveka. Ko pa bo odstranjena iz Pahorjeve proze ta nenaravna ločnica, bo pisatelj lahko pogumneje kot doslej zajel svoje podobe iz — resničnega življenja.

Bojan Štih

VLADIMIR KAVČIČ, ČEZ SOTESKO NE PRIDEŠ

Vladimir Kavčič je resen, nadarjen pripovednik najmlajšega literarnega rodu. Skromen je in samotni in le poredko se oglašja v revijah. Brez običajnih napovedi, skoraj sramežljivo neopazno je izšla tudi njegova knjiga novel.* Prebiral in komentiral jo je predvsem mlada generacija; sodeč po ustnem izročilu je novele lepo sprejela in jih celo občutila kot lastno izpoved. V resnici Kavčičeva proza pošteno in odkritosrčno izpoveduje svojevrstno, v našem leposlovju pravzaprav novo moralno problematiko. Ta problematika je tudi prava vrednota pričujoče knjige, saj posreduje marsikateri zanimiv podatek o generaciji, ki šele vstopa v življenje in je zategadelj še velika etična in psihološka neznanka. Njena umetniška realizacija je znatno manj zanimiva, vendar že sam način izpovedovanja obeta v prihodnosti dobro prozo.

Vse Kavčičeve novele so ubrane na vojno temo. Pri mladem pisatelju, ki bržčas ni aktivno sodeloval v vojni, to preseneti. Zbudi celo sum, da je avtor špekulativno posegel po popularni in bogati tematiki. Toda nepošteno sumničenje se kmalu razblini: Kavčič vojno pozna in jo samostojno popisuje. Podobe strahot so slikovite in nazorne. Celó več: vojno temo, bolj ali manj omejeno na partizansko poluto, je Kavčič razširil in zaokrožil z novimi, zanimivimi motivi. V njegovih novelah nastopajo tudi belogardisti, skrivači, bivši nemški vojaki in dolenski kmetje, ki panično beže iz domovine v zadnjih dneh vojne. Široka lestvica motivov in oseb potrjuje sodbo, da je mladi pisatelj samostojen in da se z lahkoto vživlja v soljudi. Do oseb je pravičen in zdi se, da ga posebno mikajo komplicirane, zavožene usode. Vse to je na začetku pisateljske poti razveseljivo znamenje.

Toda v vseh raznolikih motivih je v središču eno samo moralno vprašanje: človekovo srečanje s smrtjo. To pravzaprav niti ni več problem, ampak neizprosno, grozljivo dejstvo. Smrt je prisotna na vseh straneh Kavčičeve

* Vladimir Kavčič: Čez sotesko ne prideš. Zbirka Feniks. Slovenski knjižni zavod. (Knjige nismo prejeli v oceno. — Op. ured.)